

ks. Henryk Witczyk

Dlaczego i jak soborowa konstytucja *Dei Verbum* przybliżyła Biblię Kościołowi?

Podjmując problem Objawienia Bożego ojcowie Soboru Watykańskiego II wyszli od zasadniczego stwierdzenia dotyczącego relacji słowo Boże – Kościół¹. Napisali, że święty sobór (a wraz z nim cały Kościół) „*Dei Verbum* religiose audiens et fidenter proclamans” („pragnie przedłożyć autentyczną naukę o Bożym Objawieniu i jego przekazywaniu”). Następnie stwierdzili, że czynią to po to, „aby wszyscy ludzie, słuchając orędzia o zbawieniu, wierzyli, wierząc ufali, ufając zaś, miłowali” (konst. *Dei Verbum*, 1). O tym samym celu mówią także w końcowym akapicie tejże konstytucji: „Przez czytanie i studium ksiąg świętych «słowo Boże niech się rozszerza i rozślawia» (2 Tes 3, 1), a skarb Objawienia powierzony Kościołowi niech coraz bardziej napełnia serca ludzi” (26). Równocześnie wyrażają głęboką nadzieję, że tak jak „dzięki częstemu sprawowaniu Eucharystii wzrasta życie Kościoła, tak wzmóżona cześć dla Bożego słowa, które trwa na wieki (Iz 40, 8; 1 P 1, 23-25) – przyniesie życiu duchowemu nowy zapal” (26).

Aby lepiej zrozumieć, dlaczego Sobór tak stanowczo troszczy się o przybliżenie Biblii wszystkim ludziom dobrej woli, a zwłaszcza Kościołowi, należy najpierw zdać sobie sprawę z przedsoborowej teorii i praktyki w zakresie egzegezy biblijnej. Dopiero wtedy łatwiej będzie zrozumieć, jakie działania soborowa konstytucja *Dei Verbum* zaleca biblistom i pasterzom Kościoła, aby ten ważny cel został rzeczywiście osiągnięty.

Wyzwania okresu przed- i posoborowego

W dziesięcioleciach poprzedzających Sobór Watykański II dominowało racjonalistyczno-historycystyczne podejście do Pisma Świętego. Gdy ze strony środowisk scjentyistycznych i filozoficznych padały pytania o historyczną i przyrodniczą prawdę Biblii, egzegeci próbowali na nie odpowiadać

---

¹ Referat wygłoszony podczas międzynarodowej sesji naukowej dla uczczenia 40. rocznicy soborowej konstytucji *Dei Verbum* i polskiego przekładu *Biblii Tysiąclecia* (Kraków, 17 listopada 2005).

stosując metodę historyczno-krytyczną, najpierw rozumianą jako Formgeschichte, następnie poszerzoną o Traditionsgeschichte, a wreszcie dopełnioną przez Redaktionsgeschichte. Powstawały niezliczone opracowania dotyczące krytyki form, tradycji i redakcji ksiąg biblijnych i pojedynczych perykop; mnożyły się książki poświęcone kwestiom powstawania ksiąg, poczynając od pierwotnych form pochodzących z ustnej tradycji aż po etap końcowej redakcji. Koncentrowano uwagę na rekonstrukcji rzeczywistego przebiegu wydarzeń historycznych opisywanych w Biblii. Zdobywana w ten sposób wiedza historyczna o tekstach biblijnych nie miała większego znaczenia dla człowieka, który szukał w Kościele i w czytanej w nim Biblii światła rozjaśniającego mu aktualną sytuację życiową.

Kościół (duszpasterze) nie mógł liczyć na fachową, naukową pomoc ze strony wyjątkowo wielkiej rzeszy egzegetów dysponujących jedynie metodą historyczno-krytyczną interpretacji Biblii, uznaną za narzędzie badawcze odpowiadające wymogom rozumu krytycznego współczesnego człowieka.

Co więcej, sami egzegeci w momencie pojawiania się na ambonie przeżywali swego rodzaju rozdarcie wewnętrzne. Z jednej strony nie mogli odwoływać się do swej „naukowej” (historyczno-krytycznej) wiedzy na temat czytanych perykop, bo ona nikogo nie interesowała (poza nielicznymi wyjątkami). Nie mogli sprowadzać swej roli duszpasterskiej do **wyjaśniania** historii i znaczenia tekstu biblijnego. Z drugiej wyczuwali potrzebę aktualizacji i znaczenia tekstu biblijnego, potrzebę wynikającą ze współczesnej misji Kościoła. Nie mieli jednak naukowych narzędzi umożliwiających poprawną aktualizację słowa Bożego, bo jedyną wówczas naukową metodą interpretacji Biblii (historyczno-krytyczna) w żadnym stopniu jej nie obejmuje. Dlatego też chętnie rezygnowali z aktualizacji Biblii we wspólnotach kościelnych, ograniczając swoją działalność hermeneutyczną do obszaru uniwersytetu.

Duch racjonalizmu panujący w egzegezie biblijnej XX wieku (głównie przed soborem, ale i po nim) oraz metoda – uznana za jedyną drogę do poznawania prawdy zawartej w Biblii – sprawiły, że Biblia coraz mniej miała do powiedzenia w Kościele (ludziom wierzącym), a stała się terenem badań historyczno-literackich na uniwersytetach. Wyniki tych akademickich badań naukowych (historyczno-literackich), publikowane w obszernych opracowaniach, nie wychodziły poza poziom hipotez, były adresowane do wtajemniczonych w arkana analizy historyczno-literackiej. Na uniwersytetach mnożyły się dyskusje nad kolejnymi hipotezami².

---

² Wnikliwą analizę tej sytuacji przedstawia Z. PAWŁOWSKI, *Kontekst interpretacji Biblii: Kościół czy uniwersytet*, „Verbum Vitae” 5 (2004), s. 171-186.

Natomiast poznawanie i zgłębianie Pisma Świętego w Kościele coraz bardziej sprowadzało się w gruncie rzeczy do zapamiętywania wyrwanych z kontekstu pojedynczych zdań lub dłuższych cytatów (*dicta probantia*) naświetlających obchodzone w Kościele misteria zbawcze lub uzasadniających głoszoną tezę teologiczną lub moralną. Biblia – nie tylko ST, ale i NT – coraz bardziej stawała się szacownym zabytkiem historyczno-religijno-kulturowym.

Ojcowie soboru wyraźnie zdawali sobie sprawę z tego, że Biblia jest księgą zawierającą żywe słowo Boże i jako taką należy przywrócić ją całej wspólnotie Kościoła, nie tylko wierzącym egzegetom, specjalistom w zakresie metody historyczno-krytycznej.

Dlatego też w pierwszym rzędzie przedstawili możliwie najgłębsze rozumienie Pisma Świętego jako słowa Bożego, poprzez które Bóg „bezustannie rozmawia z Oblubienicą swego umiłowanego Syna, a Duch Święty [...] doprowadza wierzących do całej prawdy i sprawia, że słowo Chrystusa przebywa w nich obficie (por. Kol 3,16)” (konst. *Dei Verbum*, 8).

Upomnieli się również o to, by Pismu Świętemu zostało przywrócone właściwe miejsce w życiu Kościoła, głównie w sprawowaniu sakramentów, w najbardziej podstawowych formach nauczania i przekazywania wiary (homilia i katecheza), w obrzędach celebracji słowa Bożego, w praktyce *lectio divina* i innych. Krótko mówiąc, wezwali do tego, aby wierzący – poprzez wieloraki kontakt z Pismem Świętym – mogli przeżywać spotkanie z Bogiem, który w nim właśnie objawia się najpierw jako Ojciec Jezusa Chrystusa, następnie objawia Jezusa jako swego Jednorodzonego Syna i przedkłada wszystkim ludziom swój wieczny plan zbawienia.

Nowe rozumienie miejsca i roli Pisma świętego w Kościele – naczelne przesłanie *Dei Verbum*

W ujęciach przedsoborowych i projektach poddanych dyskusji domino wało pojęcie Biblii jako „drogocennego dobra”, które Kościół pieczołowicie strzeże. Pismo Święte zostało Kościołowi powierzone przez Opatrzność. W swej codziennej praktyce duszpasterskiej pieczołowicie je wyjaśniał, a często musiał je bronić przed wypaczeniami ze strony twórców herezji. Łatwo zauważyć, że jest to ujęcie całkowicie „pasywne”.

Ostatecznie sobór przyjął inną, dynamiczną wizję Pisma Świętego. Dowartościował jego wewnętrzną moc, aktywną siłę, która oddziałuje na człowieka, gdy zaczyna czytać księgi natchnione i słuchać zwracającego się do niego w ten sposób słowa Boga. Najważniejsze owoce tego oddziaływania są dwa: kreowanie Kościoła oraz umacnianie wiary i rozwój życia duchowego.

Słowo Boże kreuje Kościół jako wspólnotę Bosko-ludzką

Pismo Święte ma w sobie nade wszystko moc eklezjotwórczą. Ta prawda o kapitalnym znaczeniu została wyłożona głównie we wstępie do *Dei Verbum*. Ojcowie soboru przytaczają w nim słowa z Pierwszego Listu św. Jana: „To wam oznajmiamy, co było od początku, cośmy usłyszeli o Słowie życia, co ujrzeliśmy własnymi oczami, na co patrzyliśmy i czego dotykały nasze ręce – bo życie objawiło się. Myśmy je widzieli, o nim świadczymy i głosimy wam życie wieczne, które było w Ojcu, a nam zostało objawione – oznajmiamy wam, cośmy ujrzeli i usłyszeli, abyście i wy mieli współuczestnictwo z nami. A mieć z nami współuczestnictwo znaczy: mieć je z Ojcem i Jego Synem Jezusem Chrystusem. Piszemy to w tym celu, aby nasza radość była pełna” (1 J 1, 1-4).

Bóg nie objawił swej chwały w sposób tajemny jedynie uprzywilejowanym osobom, aby im dać duchową satysfakcję albo pomoc w dążeniu do doskonałości. Nie chciał również, aby dobra nowina o Słowie życia była zamknięta i strzeżona jak martwy klejnot.

Apostołowie zostali wybrani przez Chrystusa po to, aby być Jego świadkami przed wszystkimi ludźmi: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28, 19-20).

Ludzie, którzy przyjmowali i przyjmują apostołskie świadectwo o Jezusie Chrystusie – Słowie życia, z którym oni „jedli i pili” (Dz 10, 41), którego oglądali swoimi oczami, słyszeli na własne uszy i dotykali swymi rękami (1 J 1, 1-4), tworzą wspólnotę (*koinonia*) z nimi. Kościół to wspólnota (*koinonia*) wszystkich tych, którzy słuchając świadectwa Apostołów bądź ich następców, uwierzyli w Słowo.

Istnieje ścisła więź – i o tym mówi *Dei Verbum* już we wstępie poprzez przytoczenie tekstu 1 J 1, 1-3 – między słowem Boga i ludem Boga; między orędziem, jakie słowo Boga niesie, a skutkami, które ono sprawia. Słowo Boga kreuje wspólnotę zbawienia, które poza nią nie istnieje³. Równocześnie należy podkreślić, że kreowana przez słowo Boga wspólnota nie wyczerpuje się w wymiarze horyzontalnym (z apostołami, z innymi wierzącymi w Chrystusa), ale ma też wymiar wertykalny. Jak mówi św. Jan: „mieć wspólnotę z nami, znaczy: mieć ją z Ojcem i Jego Synem Jezusem Chrystusem”.

Wszyscy, którzy przyjmują Objawienie Boże i odpowiadają na nie, nie tworzą jakiegokolwiek wspólnoty, ale stają się „narodem świętym”, są „świętymi w Chrystusie Jezusie” (1 Kor 1, 2; Flp 1, 1).

---

³ Por. P. GRELOT, *La Bible, parole de Dieu*, Paris-Tournai 1965, s. 8.

Słowo Boże żywi Kościół Bogiem

Konstytucja stwierdza, że „w słowie Bożym, zawiera się moc i potęga”. Dzięki nim „staje się ono dla Kościoła podstawą i siłą żywotną, a dla dzieci Kościoła umocnieniem wiary, pokarmem duszy, czystym i trwałym źródłem życia duchowego”. Do Pisma Świętego „odnoszą się słowa: «Żyje jest słowo Boże i skuteczne» (Hbr 4, 12), «władne zbudować i dać dziedzictwo ze wszystkimi świętymi» (Dz 20, 32; por. 1 Tes 2, 13)” (konst. *Dei Verbum*, 21).

Uważna lektura konstytucji *Dei Verbum* nie zostawia żadnych wątpliwości co do tego, że zamiarem soboru było takie przedłożenie nauki o Objawieniu Bożym, aby i dzisiaj żywe słowo Boga mogło być słuchane, kontemplowane – i w ten sposób przekazywało człowiekowi Bożą moc i potęgę. Biblia jako księga jest jakby słowem „zamrożonym”. Musi ono zostać rozmrożone poprzez umieszczenie go we właściwym mu środowisku życiowym – we wspólnocie i w nurcie Tradycji. Wówczas dopiero nabiera właściwej sobie siły i smaku. Gdy jest czytane, słuchane, wyjaśniane i medytowane, obecny w nim Duch Święty wnika w serce i duszę wierzących, żywi je Bożą mądrością, miłością i mocą; napełnia życiem wiecznym. Poprzez tak wieloraki sposób oddziaływania słowo Boże żywi chrześcijanina Bogiem. Henri de Lubac pisał: „nie można oddzielać Objawienia Bożego od jego celu”, którym jest „życie wieczne”⁴.

Krótko mówiąc, konstytucja *Dei Verbum* nakreśliła zasady doktrynalne i zasady praktyczne, które winny pomóc w jak najlepszym i najowocniejszym przywróceniu Biblii roli decydującej o życiu Kościoła, o jego rozwoju, a nade wszystko o jego tożsamości jako wspólnocie zbawienia.

Biblia w życiu Kościoła

Aby Boża moc obecna w Piśmie Świętym mogła rzeczywiście Kościół kreować i karmić, konstytucja *Dei Verbum* zaleca wiele różnorodnych działań o charakterze naukowo-pastoralnym. Nade wszystko jednak zaleca pogłębioną interpretację Biblii w najważniejszym dla niej kontekście, jakim jest życie Kościoła.

Postulaty praktyczne

Soborowe postulaty mające na celu przybliżenie Biblii Kościołowi są wielorakie i różnorodne w swej treści. Dotyczą one głównych przejawów istnienia i życia Kościoła, takich jak liturgia, teologia, przepowiadanie i katecheza, medytacja. A są one następujące:

---

⁴ H. de LUBAC, *La Rivelazione divina e il senso dell'uomo*, Milano 1985, s. 14-16.

- nowe, oparte na tekstach oryginalnych przekłady Pisma Świętego, stosowane tak w liturgii, jak i w prywatnej lekturze;
- udostępnianie wiernym wyników fachowych i uznanych przez magisterium Kościoła badań egzegetycznych;
- współpraca między wszystkimi chrześcijanami nad ekumenicznym przekładem Biblii oraz odpowiednimi do niego objaśnieniami;
- zażyłość z Pismem Świętym poprzez pilne czytanie duchowe, które byłoby odnowioną formą *lectio divina*⁵;
- staranne studium biblijne konieczne wszystkim pełniącym posługę słowa w Kościele: kaznodziejom, homiletom, katechetom, i wszystkim innym nauczycielom wiary chrześcijańskiej;
- tworzenie za przyzwoleniem i pod opieką pasterzy Kościoła odpowiednich instytucji i form działania mających na celu przybliżanie słowa Bożego wiernym;
- otwarcie na nowe, naukowe metody interpretacji Biblii w Duchu, w jakim została ona napisana, uwzględniając treść i jedność całej Biblii (konst. *Dei Verbum*, 16).

Należy odnotować, że w każdej z tych dziedzin bibliści polscy we współpracy z pasterzami Kościoła podjęli odpowiednie i ważne działania⁶. Do roku Wielkiego Jubileuszu 2000 były one następujące:

- przekłady Pisma Świętego⁷;
- komentarze biblijne, adaptacje i wypisy z tekstu biblijnego, podręczniki akademickie, encyklopedie, słowniki, konkordancje i introdukcje biblijne⁸;
- serie wydawnicze⁹;
- popularyzacja Biblii, Biblia w katechezie, dni, tygodnie i konkursy biblijne, prelekcje, wywiady i wykłady w środkach masowego przekazu, techniki multimedialne¹⁰;

Obchody Jubileuszu 2000 roku zainspirowały do wielu innych jeszcze działań, które przybliżają Biblię wiernym Kościoła w Polsce. Najważniejsze

---

⁵ Sobór nie używa tego określenia, ale opis owego „pobożnego czytania” doskonale odpowiada temu, czym była *lectio divina*, w latach osiemdziesiątych ubiegłego stulecia szczęśliwie przypomniana (teoretycznie i w praktyce) przez kard. C. M. Martiniego.

⁶ Zostały one zwięźle zaprezentowane w opracowaniu ks. W. CHROSTOWSKIEGO, *Bibliistyka katolicka w Polsce na progu XXI wieku*, [w:] *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. nauk. wyd. oryg. R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy, red. nauk. wyd. pol. W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 1755-1785.

⁷ Tamże, s. 1771-1773.

⁸ Tamże, s. 1773-1775.

⁹ Tamże, s. 1783-1784.

¹⁰ Tamże, s. 1784-1785.

z nich – tak te sprzed, jak i te po roku 2000 – można ostatecznie ująć w kilka grup, odpowiadających postulatowi Soboru Watykańskiego II.

1. Postulat nowych przekładów Biblii został zrealizowany w pierwszym rzędzie przez wydanie *Biblii Tysiąclecia*, którą przygotowywano w kontekście tysiąclecia chrztu Polski. Jej pierwsze wydanie (dzięki staraniom wydawnictwa Pallottinum, red. A. Jankowski, Poznań 1965) zbiegło się z datą zakończenia soboru. W ciągu czterdziestu lat upływających od tego wydarzenia było ono wydawane kilka razy, a piąte wydanie (2000) zostało gruntownie zrewidowane i w wielu miejscach w istotny sposób poprawione dzięki uwzględnieniu nowych i pewnych wyników badań historyczno-krytycznych i egzegetycznych. Nakład Biblii Tysiąclecia sięgnął ok. 4 mln egzemplarzy. Od roku 1995 ten właśnie przekład drukowany jest w oryginalnej, nowoczesnej formie jako *Biblia dla każdego* (wydawnictwo Jedność, Kielce). Edycja ta zawiera komentarz ciągły, zwięzły słownik egzegetyczno-archeologiczno-teologiczny, reprodukcje starożytnych zabytków archeologicznych związanych ze środowiskiem powstawania Biblii, reprodukcje najwybitniejszych dzieł sztuki inspirowanych Biblią oraz szkice z teologii biblijnej. Dotychczas ukazało się już sześć z dziesięciotomowej edycji.

Oprócz *Biblii Tysiąclecia* już trzydzieści lat istnieje inny katolicki, całościowy przekład Pisma Świętego, znany jako *Biblia Poznańska* (red. M. Peter, M. Wolniewicz, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1973-75, trzy tomy). W odpowiedzi na wyraźne zalecenie soboru wydanie to zawiera obszernie komentarze pod tekstem. *Biblia Poznańska* do dziś jest poszukiwana przez tych, którzy chcą samodzielnie wnikać w tekst natchniony i znajdować w nim światło dla lepszego rozumienia świata i człowieka.

Poza *Biblią Tysiąclecia* i *Biblią Poznańską* odnotować należy przekład NT dokonany przez bpa Kazimierza Romaniuka w 1974 roku; przekład ST tego samego autora czekał długo na druk. Całość wyszła w 1997 roku nakładem Towarzystwa Biblijnego w Polsce (jest to tzw. *Biblia Warszawsko-Praska*).

Wielkie nadzieje rozbudziło we wrześniu bieżącego roku ukazanie się przekładu Nowego Testamentu i Psalmów (*Biblia Paulińska*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2005), opracowanego przez zespół biblistów z różnych ośrodków w Polsce i spoza jej granic. Oprócz języka wierniejszego oryginałowi, bardziej współczesnego i komunikatywnego zaletą tej edycji jest – obok not filologiczno-historycznych – wyjątkowo obszerny, a zarazem przejrzysty i bogaty teologicznie komentarz o charakterze egzystencjalno-pastoralnym.

Jeżeli każdy z powyższych przekładów spełnia określone przez redakcję naukową zadania, to soborowy postulat, aby przekłady świętych tekstów były opatrzone niezbędnymi i w pełni wystarczającymi objaśnieniami, tak

izby „dzieci Kościoła mogły bezpiecznie i owocnie obcować z księgami świętymi oraz przyjmować ich ducha” (konst. *Dei Verbum*, 25), w największym stopniu spełnia *Biblia dla każdego* oraz najnowszy przekład Nowego Testamentu i Psalmów, który *nota bene* zostanie dopełniony przez przekład Starego Testamentu.

2. Postulat udostępniania wiernym najnowszych wyników badań bibliistyki jest realizowany przez całe ostatnie czterdzieści lat w różnym stopniu – w zależności od uwarunkowań polityczno-ekonomicznych.

W ostatnim półwieczu został opracowany jeden liczący się, ściśle naukowy komentarz historyczno-krytyczny, wydawany od 1959 roku staraniem biblistów związanych z KUL (seria *Pismo Święte Nowego Testamentu*, całość 12 tomów, zakończono w roku 1979, oraz wydawana od 1961 roku seria *Pismo Święte Starego Testamentu*, ukazało się 18 tomów, pozostałe są opracowywane). W ostatnich latach staraniem wydawnictwa Vocatio ukazały się dwa komentarze: *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu* (2000) oraz tłumaczenie JBC pod nazwą *Katolicki komentarz biblijny* (2001). Natomiast w Roku Jubileuszowym 2000 w wydawnictwie Verbinum ukazała się polska edycja cenionego na świecie dzieła *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, które zawiera także cenne artykuły na temat wybranych zagadnień duszpasterskich.

Z radością należy odnotować ukazanie się wiosną 2005 roku pierwszego tomu z serii *Nowy Komentarz Biblijny* opracowywanej przez biblistów z różnych ośrodków uniwersyteckich (*Ewangelia według świętego Mateusza. Rozdziały 1-13*, wstęp, przekł. z oryginału, koment. A. Paciorek, Edycja Świętego Pawła); jesienią ukazał się już kolejny tom zawierający komentarz do Księgi Tobiasza (*Księga Tobiasza czyli Tobita. Opowieść o miłości rodzinnej*, wstęp, przekł. z oryginału, koment. Michał Wojciechowski). Oprócz analizy literacko-historycznej i egzegezy poszczególnych perykop komentarz ten zawiera bardzo ważny dla aktualizacji aspekt kerygmatyczny. Stanowi on długo oczekiwaną i poważną odpowiedź na główne wezwanie soboru, aby egzegeci katoliccy nie szczędzili wysiłków, by w ten sposób zgłębiać Pisma Boga i wyjaśniać, żeby „jak najliczniejsi głosiciele Bożego słowa mogli z pożytkiem podawać wiernym pokarm Bożych Pism dla oświecenia umysłu, umocnienia woli i rozpalenia serc miłością Boga” (konst. *Dei Verbum*, 23).

Dorobek biblistów polskich na polu ich specjalistycznych badań udostępniany był głównie w postaci publikacji na łamach czasopism uniwersyteckich oraz ogólnopolskich kwartalników („Ateneum Kapłańskie”, „W Drodze”, „Znak”, „Więź”). Wielu drukowało też bardzo poczytne książki z zakresu bibliistyki. Dla przykładu książki ks. prof. Józefa Kudasie-

wicza (*Biblia – historia – nauka; Ewangelie synoptyczne dzisiaj*) drukowane były przez ponad dwadzieścia lat w kilkudziesięciotysięcznych nakładach¹¹.

W ostatnich latach na uwagę zasługuje działalność wydawnictwa Vocation, a zwłaszcza ten jej nurt, w którym publikowany jest dorobek biblistów polskich (seria *Rozprawy i studia biblijne* oraz *Ksiąg Pamiątkowych ku czci biblistów polskich*).

Popularyzacją wyników badań w zakresie biblistyki polskiej zajmuje się istniejący od czterech lat Instytut Teologii Biblijnej VERBUM wydający półrocznik „*Verbum Vitae*” (ukazało się już 7 numerów tematycznych) oraz serię *Studia Biblica* (wydano już 11 książek).

Typowo popularyzatorski charakter ma kwartalnik „*Bliżej Biblii*” ukazujący się w Warszawie od 2002 roku. Jest on wydawany na wysokim poziomie wiedzy merytorycznej, a zarazem wykorzystuje się w nim nowoczesne i bardzo interesujące formy aktywizacji czytelników, która ma na celu ich głębszy kontakt z Pismem Świętym.

3. Również trzeci postulat dotyczący ekumenicznego przekładu Biblii jest realizowany w Polsce, jakkolwiek z pewnym opóźnieniem wynikającym z istniejących do niedawna trudności natury politycznej. Powołany w 1995 roku 30-osobowy zespół tłumaczy różnych wyznań i Kościołów chrześcijańskich przygotował, a protestanckie Towarzystwo Biblijne wydało ekumeniczny przekład Nowego Testamentu i Księgi Psalmów (Warszawa 2001). Trwają intensywne prace nad ekumenicznym przekładem Starego Testamentu. Szkoda, że precyzyjnie dokonany przekład zaopatrzony został tylko w bardzo związane wprowadzenie do każdej z ksiąg i przypisy zawierające najważniejsze miejsca paralelne (z wyjątkiem Drugiego Listu do Koryntian i Księgi Psalmów).

4. Postulat zwiększania zażyłości wiernych z Pismem Świętym w dekadzie zaraz po soborze był realizowany poprzez liczne godziny biblijne, nabożeństwa słowa Bożego, kręgi biblijne prowadzone lub animowane przez większość duszpasterzy. Od Roku Jubileuszowego 2000 postulat ten jest realizowany z odnowionym zapałem głównie poprzez powstające w różnych diecezjach Szkoły Słowa Bożego, w których czyta się Pismo Święte metodą *lectio divina*. Istnieją one w Gliwicach, Lublinie i Krakowie. W roku 2002 w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim odbyło się sympozjum mające na celu przybliżenie młodzieży studiującej teologię teorii i praktyki *lectio divina*¹².

5. Staranne studium Pisma Świętego dla osób zaangażowanych w posługę słowa zapewniają tak seminaria duchowne, jak i wydziały teo-

---

¹¹ Stan publikacji do roku 2000 został wnikliwie przedstawiony przez ks. P. OSTAŃSKIEGO, *Bibliografia biblistyki polskiej (1945-1999)*, t. 1-2, Poznań 2002.

¹² Materiały tego sympozjum ukazały się drukiem: *Uważajcie, jak słuchacie. Teoria i praktyka lectio divina*, Kielce 2004.

logiczne, a w stopniu szczególnym Instytut Nauk Biblijnych na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Oprócz tego normalnego toku studiowania zagadnień z zakresu biblistyki należy wymienić nowe formy kształcenia:

- dni duchowości biblijnej;
- tygodnie biblijne;
- sesje i kursy biblijne.

Są one organizowane głównie przez Centrum Formacji Duchowej w Krakowie (salwatorianie), ale także w ośrodkach akademickich i pastoralnych.

6. Wreszcie postulat tworzenia odpowiednich instytucji mających na celu przybliżanie szerokim rzeszom wiernych Biblii jako słowa Bożego mógł być realizowany wyłącznie w nowych warunkach ustrojowych. Po części odpowiedzią na apel soboru jest istnienie i działalność diecezjalnego ośrodka Katolickiego Apostolatu Biblijnego w Warszawie¹³. Od dwóch lat prowadzone są starania zmierzające do zatwierdzenia statutu i rejestracji ogólnopolskiego Dzieła Biblijnego im. Jana Pawła II. 22 września 2005 roku na dorocznym zjeździe biblistów polskich w Łowiczu (21-23 września 2005) odbyło się zebranie założycielskie Dzieła Biblijnego, w czasie którego wybrany został jego przewodniczący (ks. prof. dr hab. Henryk Witczyński) oraz pozostali członkowie zarządu. Na wniosek zebrania założycielskiego Konferencja Episkopatu Polski zatwierdziła opracowany statut Dzieła Biblijnego oraz erygowała je jako organizację kościelną 23 września 2005 roku. Po uzyskaniu cywilnej osobowości prawnej, którą nadaje MSWiA, Dzieło Biblijne rozpocznie swą działalność we wszystkich diecezjach Kościoła w Polsce.

Interpretacja Biblii w Kościele – aktualizacja słowa Bożego

Stosunkowo łatwo było w Kościele posoborowym wykonać niektóre zalecenia *Dei Verbum* dotyczące nowych przekładów i większej obecności tekstów Pisma Świętego w liturgii, kaznodziejstwie, katechezie. Znacznie trudniej było zrealizować najważniejszy postulat soboru, a mianowicie wezwanie do takiej interpretacji Biblii, aby służyła ona wzrostowi wiary, nadziei i miłości, a życiu duchowemu dawała nowy dynamizm i zapał.

Postulat ten kierowany jest do egzegetów, aby nie szczędząc wysiłków i stosując odpowiednie metody tak zgłębiali i wyjaśniali Pisma Boga, „żeby jak najliczniejsi głosiciele Bożego słowa mogli z pożytkiem podawać wiernym pokarm Bożych Pism dla oświecenia umysłu, umocnienia woli i rozpalenia serc miłością Boga” (konst. *Dei Verbum*, 23). Sobór nie uży-

¹³ Historię powstania i działalność tego ośrodka prezentuje ks. A. BANASZEK, *Katolicki Ośrodek Apostolatu Biblijnego*, „Zeszyty Naukowe Stowarzyszenia Biblistów Polskich”, 2 (2005), s. 347-352.

wa jeszcze określenia „aktualizacja”, ale w gruncie rzeczy opisowo o niej właśnie mówi jako najważniejszym (finalnym) zadaniu egzegetów.

Wprowadzenie tego postulatu w życie nie okazało się sprawą łatwą. W 1988 roku w Nowym Jorku miała miejsce konferencja pod znamienym tytułem *Biblijna interpretacja w kryzysie*. Wzięli w niej udział egzegeci katolicki i protestanccy, a główny referat wygłosił kard. Joseph Ratzinger. Zastanawiano się nad kondycją współczesnej interpretacji biblijnej zdominowanej przez metodę historyczno-krytyczną i jej racjonalistyczno-pozytywistyczne założenia. Stwierdzono, że ta uprawiana przez dziesięciolecia interpretacja Biblii nie ma większego wpływu na istnienie i życie Kościoła.

Ta dramatyczna konferencja stała się inspiracją do późniejszych prac Papieskiej Komisji Biblijnej zwieńczonych ogłoszeniem dokumentu pt. *Interpretacja Biblii w Kościele* (1993). Postuluje się w nim – jako zadanie pilne do wykonania – aktualizację Pisma Świętego tak w Kościele jako wspólnocie, jak i w życiu poszczególnych wierzących, a także niewierzących.

Aktualizacja nie jest w zasadzie możliwa wtedy, gdy w interpretacji Pisma Świętego korzysta się z metody historyczno-krytycznej. Dlatego też usilnie zalecane są metody analizy literackiej opierające się na nowych hermeneutykach filozoficznych. Pierwsza z nich to hermeneutyka Hansa-Georga Gadamera, według której w każdej interpretacji tekstów konieczne są trzy działania: rozumienie, wyjaśnienie, zastosowanie. Przy czym na etapie rozumienia nie wyklucza się czynników subiektywnych, a zwłaszcza wiary interpretatora.

Druga to hermeneutyka opierająca się na nowej definicji tekstu, podanej przez Paula Ricoeura. W tej hermeneutyce tekst nie jest traktowany jak „okno” dające wgląd w pozatekstualną rzeczywistość (i służy do odtwarzania tego, „jak było” – metoda historyczno-krytyczna), ale jako „zwierciadło”, które odbija, a dokładniej mówiąc uobecnia pewien świat, możliwy do przyswojenia przez czytelnika.

W obydwu tych hermeneutykach uwaga badacza koncentruje się na języku obiektywnie istniejącym i przyjmowanym za kanoniczny w całości tekstu Pisma Świętego. Każda czynność w tak rozumianych procesach interpretacji podlega weryfikacji i to na wszystkich trzech etapach: rozumienia, wyjaśnienia i zastosowania. Winna ona skutecznie chronić aktualizację (zastosowanie), podatną na wszelkiego rodzaju zabiegi psychologizujące, przed wyciąganiem błędnych, czysto subiektywnych wniosków.

Dokument PKB *Interpretacja Biblii w Kościele* najpierw wskazuje na konieczność aktualizacji: „Kościół [...] nie uważa Biblii tylko za zespół historycznych dokumentów dotyczących jego pochodzenia. Przyjmuje ją jako słowo Boga, skierowane do niego i do całego świata w obecnych czasach. To przekonanie wiary przynosi w konsekwencji praktykę aktualizacji

i inkulturacji orędzia biblijnego” (IV). Następnie Komisja Biblijna wyjaśnia na czym polega aktualizacja, podaje metody i wskazuje na jej granice.

Aktualizacja – według dokumentu PKB – nie oznacza manipulowania tekstami. „Nie chodzi w niej o rzutowanie na pisma biblijne opinii lub nowych ideologii, ale o szczerze szukanie światła, które one niosą dla czasów obecnych” (IV. A. 1).

Właściwa aktualizacja suponuje:

– poprawną egzegezę tekstu, która określa jego sens wyrazowy i historyczny;

– interpretację Pisma przez Pismo jako najpewniejszą i najbardziej płodną metodę;

– usytuowanie wobec tajemnicy Chrystusa i Kościoła (nie zalecać jako wzorca postaw ze ST bez ich odniesienia do postaw proponowanych przez Chrystusa w NT).

Każda aktualizacja winna być dokonywana w trzech etapach:

– słuchanie słowa wychodzące z obecnej sytuacji (zasada *horyzontu* hermeneutycznego);

– rozpoznanie aspektów obecnej sytuacji, które tekst biblijny naświetla lub kwestionuje;

– wydobyć z pełnego sensu biblijnego elementów zdolnych płodnie przekształcić obecną sytuację, zgodnie ze zbawczą wolą Boga w Chrystusie¹⁴.

Zadanie to jest wykonywane przez biblistów polskich głównie poprzez opracowywanie komentarzy praktycznych do Pisma Świętego. Pozostaje jednak jeszcze wiele do zrobienia na tym polu.

*

Z perspektywy czterdziestu lat od daty ogłoszenia *Dei Verbum* należy z satysfakcją odnotować ogromny rozwój w biblistyce światowej i polskiej. Nauczanie soboru zostało w biblistyce chrześcijańskiej nie tylko z wdzięcznością przyjęte, ale było systematycznie rozwijane. Dzięki intensywnym badaniom naukowym soborowe rozumienie Objawienia Bożego i natchnienia Pisma Świętego zostało w istotny sposób pogłębione i poszerzone. W dużej mierze zrealizowane zostały praktyczne postulaty soboru dotyczące przybliżenia Pisma Świętego Kościołowi.

Można mieć nadzieję, że powszechniejsze stosowanie w biblistyce światowej i polskiej nowych metod analizy literackiej w istotny sposób przyczyni

---

¹⁴ Tak procedurę aktualizacji przedstawia Papieska Komisja Biblijna, która równocześnie kreśli jej pewne granice i przestrzega przed możliwymi dewiacjami (lektury selektywne; lektury w oparciu o założenia sprzeczne z podstawową orientacją tekstu Biblii – np. w oparciu o racjonalizm przeciwstawiony wierze lub ateistyczny materializm; lektury sprzeczne ze sprawiedliwością i miłością ewangeliczną).

się do tego, że egzegeci w znacząco lepszy niż dotąd sposób odpowiedzą na najpilniejsze wezwanie zawarte przez sobór w konstytucji *Dei Verbum* – wezwanie do słuchania i głoszenia słowa Bożego (czyli jego aktualizacji) we współczesnym Kościele i świecie. Należy przechodzić od egzegezy tekstu, która niejednokrotnie zatrzymuje się na poziomie „archeologii” i „wiwisekcji” ksiąg natchnionych, do ich interpretacji jako słowa Bożego – interpretacji obejmującej rozumienie, wyjaśnianie i **zastosowanie we współczesnym życiu Kościoła i świata.**

Lublin

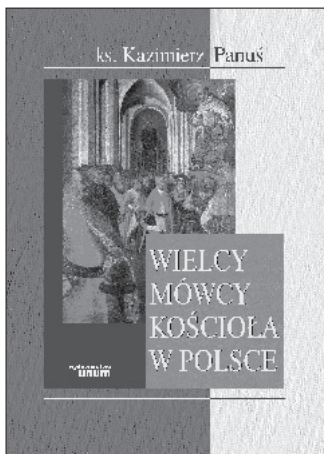
KS. HENRYK WITCZYK

Riassunto

Perché e come la costituzione conciliare *Dei Verbum* ha avvicinato la Bibbia alla Chiesa?

Nella prima parte dell'articolo l'autore ha esaminato la situazione nel campo dell'esegesi biblica prima del Concilio e subito dopo, sottolineando la dominazione del metodo storico-critico. Quale conseguenza di questo fatto si osservò il fenomeno dello spostamento: l'interpretazione della Bibbia è stata trasferita dalla Chiesa all'aula universitaria. Nella seconda parte indica le cause principali del ritorno all'esegesi della Bibbia nella Chiesa e le regole di essa. Infine, presenta il contributo degli esegeti polacchi in questo rinnovamento dell'interpretazione della Bibbia nella Chiesa in Polonia.

NOWOŚĆ!

ks. Kazimierz Panuś

Wielcy mówcy Kościoła w Polsce

488 stron · format 16,5 × 23,5 mm
oprawa twarda · cena 32 zł

Podjmując lekturę tej książki czytelnik zanurza się w fascynującą przygodę ukazującą stopniowe rozrastanie się ewangelii Chrystusowej i jej zakorzenianie na polskiej ziemi poprzez posługę głoszenia słowa Bożego. W uroczystym pochodzie przesuwają się sylwetki mistrzów polskiej ambony, poczynając od pierwszych kaznodziejских dzieł **Peregryna z Opoła** OP i ks. **Stanisława ze Skarbimierza**, poprzez wspaniałą

rozwój wymowy w XVI i XVII wieku, czego doskonałą ilustracją jest kaznodziejstwo ks. **Stanisława Sokołowskiego**, **Piotra Skargi** SI, **Fabiana Birkowskiego** OP, **Tomasza Młodzianowskiego** SI, **Andrzeja Kochanowskiego** OCD i **Franciszka Rychłowskiego** OFM, poprzez kaznodziejów XVIII- i XIX-wiecznych takich, jak: **Samuel Wysocki** SchP, **Sebastian Lachowski** SI, bp **Franciszek Karpowicz**, abp **Jan Paweł Woroniec**, **Karol Antoniewicz** SI, **Hieronim Kajsiwicz** CR, św. bp **Józef Sebastian Pelczar** i ks. **Władysław Chotkowski**, aż po wielkich XX-wiecznych mistrzów polskiej ambony, wpiersz z okresu międzywojennego, jak abp **Antoni Szlagowski** i abp **Józef Teodorowicz**, a potem z drugiej połowy XX wieku. W tej grupie spotkać można kapłanów takich, jak: **Tadeusz Olszański** CM, ks. **Jan Zieja** i ks. **Julian Michalec** oraz wielkich pasterzy narodu polskiego takich, jak: bp **Jan Pietraszko**, abp **Jerzy Ablewicz**, kard. **Stefan Wyszyński**, Prymas Tysiąclecia, a przede wszystkim kard. **Karol Wojtyła** – Ojciec Święty Jan Paweł II. Wszyscy oni przynależą do panteonu narodowego kaznodziejstwa, a ich dokonania są klejnotami pierwszej wielkości w skarbnicy narodowej kultury. Oddając do rąk czytelnika niniejszy tom, autor żywi nadzieję, iż to spojrzenie na 25 wielkich mówców Kościoła w Polsce przyczyni się do głębszego zrozumienia istoty i roli kaznodziejstwa, do jego umiłowania i prowadzenia dalszych nad nim badań. Każde spotkanie z mistrzem polskiej ambony otwiera reprodukcja jego wizerunku lub ilustracja nawiązująca do jego osoby (herb zgrupowania, kościół, w którym wygłaszał swoje kazania), a wieńczy przytoczony w całości charakterystyczny jego tekst kaznodziejski. Książka ta jest dobrą popularyzacją wiedzy o polskich kaznodziejach, a nie „ciężkim” dziełem naukowym, dlatego też najistotniejsze wskazówki bibliograficzne zamieszczone na końcu publikacji.

Zamówienia

Wydawnictwo UNUM · ul. Kanonicza 3 · 31-002 Kraków
tel. (12) 422 56 90 · e-mail: unum@ptt.net.pl

Koszt przesyłki ponosi wydawnictwo.